

Zapiski, ocene in poročila

O SLOVENŠČINI V JAVNI RABI

Nobenega dvoma ne more biti, da je pisno IO takratnega glavnega odbora SZDL Slovenije o slovenščini pred dobrimi desetimi leti pomenilo važno prelomnico v družbenem obravnavanju in odnosu do jezika kot kulturne in narodnostne vrednote. Ne glede na to, da takrat tudi odnosi enakopravnih jugoslovanskih narodov v skupni zvezni državi in njihova vloga ter odgovornost za delovanje federacije niso bili še tako jasno opredeljeni, kot so danes — kar je po svoje moralo vsaj posredno vplivati tudi na odnos do rabe slovenščine na naših tleh in v življenju federacije — smo se s takratnim pismom želeli obrniti predvsem k sebi samim, pozivajoč članstvo Socialistične zveze in delovne ljudi ter občane, da poskrbijo za dosledno in pravilno rabo materinega jezika. Pozitivni premiki, ki so bili kasneje napravljeni na tem področju — tako glede rabe jezika v poslovnem življenju, na televiziji, pri organiziranju medrepubliških prireditev in obveščanju javnosti kot tudi za dosledno enakopravno rabo jezikov vseh naših narodov v zveznih organih — gotovo niso zgolj sad pisma in pričakovanj, ki so bila takrat vsajena v njegovo oblikovanje in objavo. Prav tako zanesljivo pa moremo trditi, da je objava pisma v vsem tem obdobju pomenila trdno oporno točko vsem, ki so želeli in si prizadevali, da naša družba kot celota na tem področju še bolj celovito in korenito ter hitreje krene naprej, zavedajoč se, da se stopnja kulture in zrelosti vsake družbe med drugim razločno kaže tudi v njenem odnosu do narodnega jezika.

Z zaokrožitvijo organizacije naše narodne in državne skupnosti v novi ustavi, še posebej pa z novim položajem človeka — delavca, ustvarjalca, samoupravjalca v zgradbi celotne družbe, z dejavnim pritegovanjem desetstisočev novih ljudi v oblikovanje političnih stališč v delegacijah in skupščinah, postajajo naše skupne naloge v skrbi za razvoj jezika še pomembnejše in odgovornejše. Podružbljanje politike na vseh področjih družbenega življenja ni več vizija in cilj, temveč pomeni stvarnost, ki ji moramo prilagoditi tudi naše dnevno politično izrazje, hkrati pa bi moral tudi jezik sam v večji meri izražati in odsevati ta koreniti prelom, ki smo mu

priča. V jasni, preprosti, kljeni besedi in skladju bo treba jasneje in ustrezneje opredeliti pojme in urejati odnose, ki so bili do včeraj pridržani peščici poklicnih politikov, aktivistov in strokovnjakov.

Zaradi takih spoznanj je bila na skupnem sestanku na Republiški konferenci SZDL Slovenije, za katerega je dalo pobudo Slavistično društvo Slovenije, porojena in podprta ideja o širšem posvetovanju, na katerem bi se dogovorili o delitvi dela in usklajevanju naporov vseh pristojnih organizacij in ustanov v naši družbi, ki imajo nalogo ohranjati, razvijati, plemeniti jezik in privzgjajati ter razvijati pravilen odnos do jezika v javnem življenju. Slovenski slavisti, ki ste že doslej stali dosledno in nemalokrat tudi brez potrebne širše podpore družbe v prvih okopih te bitke, ste med prvimi poklicani, da nakažete smer tem prizadevanjem v prihodnje, pri čemer se vsi zavedamo, da bo uspeh odvisen od širine in usklajenosti širšega zaledja in zveze mnogih dejavnikov, ne nazadnje tudi Socialistične zveze kot najširše, vseljudske organizacije in fronte organiziranih socialističnih sil. Pripravljen je tudi že prvi zasnitek vsebinske usmeritve tega posveta, ki ga bo treba v današnji razpravi in v dogovorih vseh prizadetih organizacij in ustanov dopolniti. Že v pripravah na ta posvet pa bo treba načeti in razrešiti mnogo načelnih in praktičnih vprašanj, od katerih je odvisen položaj slovenščine v javnem življenju in njena pravilna raba. To pomeni — ne čakati, temveč uresničevati misel in zahtevo iz pisma o slovenščini, da sta slovenska kultura in z njo jezik vrednota, ki mora postati del vsakdanjega življenja vseh nas in vsakega posameznika. Šele ob takih delovnih in vseskozi povezanih prizadevanjih se bo posvet mogel osredotočiti na bistvena premalo jasna vprašanja in dileme, ki jih je mogoče rešiti in preseči samo v skupnem dogovoru in v strpni, poglobljeni, vsestranski obravnavi vseh poklicanih in odgovornih.

Dovolite mi, da hkrati z željo za plodno skupno delo pri tej in drugih skupnih nalogah izrazim iskreno voščilo RK SZDL Slovenije ob pomembnem delovnem jubileju vašega društva, ob obletnici, ob ka-

teri se sicer človek že zrelo in odgovorno, hkrati pa še s polnim zagonom in življenjsko silo loti vsake pomembne naloge, ki se postavlja pred njega. In takih nalog ne bo malo.

Savin Jogaan
RK SZDL SRS

1. Predsedstvo RK SZDL Slovenije in SDS sta se na seji 27. 5. 1975 dogovorila za posvetovanje o položaju slovenščine v slovenski in jugoslovanski javnosti. Posvetovanje bo prirejeno s sodelovanjem SDS in SZDL. Ob tej priložnosti naj bi izšla posebna številka revije Jezik in slovstvo.

2. Namen posvetovanja je opozoriti širšo javnost na pomen slovenskega jezika, zlasti knjižnega, kot izjemne družbene vrednote v najširšem in najglobljem pojmovanju, hkrati pa začeti širše in sistematično skrbeti za oblikovanje jezikovne zavesti Slovencev in široke sodobne jezikovne kulture.

2.1. Na posvetovanju se bo govorilo o razmerju slovenskih delovnih ljudi do lastnega izrazila v vseh oblikah javnega sporazumevanja. Načeto bo vprašanje skrbi za jezik v delovnih organizacijah, sodstvu in upravi, v političnem življenju slovenske in jugoslovanske samoupravne družbe, v množičnih občilih, vojski in sodobni umetnosti. Znova bo odprto vprašanje o sporazumevanju Slovencev v okviru Jugoslavije.

3. Jezikovna zavest je temeljna prvina narodne zavesti, in sicer tako pri Slovencih v SFRJ kakor pri Slovencih zunaj njenih meja. Pravica do jezikovne samobitnosti je bila in je sestavni del boja za človeško dostojanstvo. Iz lastne izkušnje in izkušnje drugih narodov vemo, da je jezikovna zavest toliko trdnjša, kolikor bolj temelji na spoznanju lastnega knjižnega jezika in njegove kulture. Slovenska jezikovna zavest je utemeljena tudi s tisočletno kultiviranostjo slovenskega izrazila in njegovo zmožnostjo, da zadosti vsem potrebam sporazumevanja v sodobni, visoko razviti družbi.

3.1. Sodobna jezikovna kultura ne temelji več na sprejemanju zapovedi oziroma prepovedi glede rabe jezikovnih znamenj, temveč na spoznavanju jezika kot iz delnih sestavov jezikovnih znamenj zloženege sestava. Njeno bistvo ni v vsesplošnem purizmu ali antipurizmu, temveč v razvi-

tem spoznanju o primernosti izraznih sredstev v posameznih govornih položajih in njihovi opaznosti zunaj teh položajev. Izbiira jezikovnih sredstev je seveda odvisna od vsakega govorca in njegove lastne presoje.

3.2. Glavni posrednik jezikovne kulture pri Slovencih je šolska mreža. Jezikovni pouk mora biti organiziran na vseh njenih stopnjah, od predšolske dobe do visokih šol vseh vrst. Lektorji naj bi sčasoma sestavkov ne pisali več, temveč naj bi — kakor v drugih razvitih družbah — svetovali le stilistične popravke. Jezikovni pouk naj bi slonel na spoznanju, da vsak posameznik z duhovnim in telesnim razvojem razvija in spreminja tudi svoje izrazilo. Stališče, da je dovolj, če učenec spozna jezikovni sestav na stopnji osnovnega izobraževanja, se je pokazalo za zgrešeno in na tem spoznanju bo treba izdelovati učne načrte v prihodnje. Jezikovni pouk se veže po eni strani s poukom slovstvene zgodovine in besedne umetnosti ter je povezan s kulturno zgodovino. Po drugi strani pa je treba posebej poudariti, da jezikovni pouk v širšem smislu podaja šola v celoti, z vsemi predmeti, v sodobnem pojmovanju pa tudi obvezna celodnevna šola, posebno tam, kjer domače okolje zaradi zaprtosti deluje na otroka kot gluha loza in ne le, da ga ne razvija, temveč ga nasprotno celo ovira pri razvijanju in s tem pri osebnem napredku. Prav zaradi teh novosti v usmerjenem izobraževanju bo moralo spoznanje o jezikovni vzgoji prodreti iz ozkih slovenističnih vrst med vse proizvodne delavce in vse tiste družbene delavce, ki bodo udeleženi v vzgojnem procesu. To seveda pomeni, da bodo učenci v šoli utrjevali oblike sporočanja, ne pomeni pa, da bi drugi predmeti lahko prevzemali vlogo slovenistične stroke — pojasnjevati jezikovni sestav ter razložiti in utrditi pojem jezikovne kulture.

3.3. V zvezi s tem je treba za nove naloge posebej pripraviti najprej učitelje slovenščine; z vprašanji jezikovne kulture pa bo seveda treba seznaniti tudi vse druge pedagoge in delavce v šolstvu. Posebej je treba opomniti na zvrstno diferenciacijo jezika, kajti šola prevzema nase naloge, ki so jih doslej opravljali starši in domače okolje. V teh spremenjenih razmerah šola seveda ne bo v vseh govornih položajih razvijala samo zbornega (knjižnega) jezika, saj to ne bi pomenilo vcepljanja resnične jezikovne kulture, temveč kvečjemu odpravljanje bogastva sestavov in možno-